

ลักษณะเด่นของตัวละครเอกกำพร้าว้าในชาดกพื้นบ้านล้านนา.

นางสาวนิตยา วรรณกิติร์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2547

ISBN 974-17-4592-3

ลิขสิทธิ์ของ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

121989047

DISTINCTIVE CHARACTERISTICS OF THE ORPHAN HERO
IN NORTHERN THAI FOLK JATAKAS.

Miss Nittaya Wannakit

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Art in Thai

Department of Thai

Faculty of Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2004

ISBN 974-17-4592-3

หัวข้อวิทยานิพนธ์ ลักษณะเด่นของตัวละครเอกกำพ้อในชาดกพื้นบ้านล้านนา
โดย นางสาวนิตยา วรรณกิติร์
สาขาวิชา ภาษาไทย
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร.ศิราพร ณ ถลาง
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม รองศาสตราจารย์ ดร.ประคอง นิมมานเหมินท์

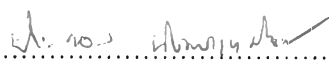
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต

.....คนบดีคณะอักษรศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร.ธีระพันธ์ เหลืองทองคำ)

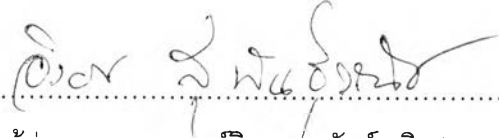
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์อารดา กิระนันท์)

.....อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร.ศิราพร ณ ถลาง)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(รองศาสตราจารย์ ดร.ประคอง นิมมานเหมินท์)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์สุกัญญา สุขฉายา)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์อิงอร สุพันธ์วณิช)

นิตยา วรรณกิตร์ : ลักษณะเด่นของตัวละครเอกกำพร้าว้าในชาดกพื้นบ้านล้านนา.
(DISTINCTIVE CHARACTERISTICS OF THE ORPHAN HERO IN NORTHERN
THAI FOLK JATAKAS) อ.ที่ปรึกษา: รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริพร ณ ถลาง, อ.ที่ปรึกษา
ร่วม: รองศาสตราจารย์ ดร.ประคอง นิมมานเหมินท์ , 290 หน้า. ISBN 974-17-4592-3

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาตัวละครเอกกำพร้าว้าในชาดกพื้นบ้านล้านนาใน
ด้านบุคลิกลักษณะ พฤติกรรมและโครงสร้างชีวิต พร้อมทั้งศึกษาเปรียบเทียบกับตัวละครเอก
กำพร้าว้าที่ปรากฏในอรรถกถาชาดก ปัญญาสาชดก ชาดกพื้นบ้านและนิทานกำพร้าว้าของชนชาติไท

ผู้วิจัยใช้ข้อมูลชาดกพื้นบ้านล้านนาที่มีตัวละครเอกกำพร้าว้า 49 เรื่อง ผู้วิจัยได้จำแนกตัว
ละครเอกกำพร้าว้าเป็น 3 ประเภทตามสาเหตุของความเป็นกำพร้าว้าคือ ตัวละครเอกกำพร้าว้าที่บิดา
มารดาสิ้นชีวิต ตัวละครเอกกำพร้าว้าที่ไม่ปรากฏชัดเจนว่าบิดามารดาเป็นใครและตัวละครเอก
กำพร้าว้าที่พลัดพรากจากบิดามารดา ด้านบุคลิกลักษณะพบว่าตัวละครเอกกำพร้าว้ามีลักษณะที่เป็น
พระโพธิสัตว์ตามอุดมคติทางพุทธศาสนา อาทิ ลักษณะเกี่ยวกับการการกำเนิด รูปลักษณะพิเศษ
ส่วนสถานภาพของตัวละครเอกกำพร้าว้าส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านที่ยากจน ในการวิเคราะห์โครงสร้าง
ชีวิตของตัวละครเอกกำพร้าว้า ผู้วิจัยได้จำแนกเป็นสามช่วงชีวิตคือ ช่วงเริ่มต้นของชีวิต เป็นเรื่องราว
ชีวิตตั้งแต่ยังไม่เกิด กระทั่งคลอดออกมาจนถึงวัยเด็ก ชีวิตช่วงนี้เป็นการกล่าวถึงสาเหตุความ
กำพร้าว้า สภาพชีวิตความเป็นอยู่ตอนเริ่มต้น บุคลิกลักษณะและการได้พบกับผู้อุปถัมภ์ของตัวละคร
เอกกำพร้าว้า ช่วงชีวิตที่สองคือชีวิตในช่วงผจญภัย/เผชิญอุปสรรค เป็นการดำเนินชีวิตที่เกี่ยวข้องกับ
การเดินทาง การผจญภัยและการประสบกับปัญหาหรืออุปสรรคต่างๆให้ต้องแก้ไข ส่วนช่วงสุด
ท้ายของชีวิต ปัญหาต่างๆจะคลี่คลายไปสู่จุดจบ ตัวละครเอกกำพร้าว้าประสบความสำเร็จในชีวิต
ด้วยการได้ครองเมืองหรือการมีทายาท

ผลการศึกษาวิจัยสามารถสรุปได้ว่า ลักษณะเด่นของตัวละครเอกกำพร้าว้าในชาดกพื้นบ้าน
ล้านนาเป็นการผสมผสานกันระหว่างบทบาทของพระโพธิสัตว์ พระเอกในนิทานจักรวาลต่างๆและ
ชาวบ้านธรรมดา ลักษณะดังกล่าวคล้ายคลึงกับตัวละครเอกกำพร้าว้าในชาดกพื้นบ้านของไทยจีน
เพราะทั้งสองกลุ่มมีความใกล้ชิดทางวัฒนธรรมและมีการรับรู้วรรณกรรมร่วมกัน ในขณะที่ตัว
ละครเอกกำพร้าว้าในอรรถกถาชาดกและปัญญาสาชดกจะมุ่งแสดงบทบาทของพระโพธิสัตว์เป็น
สำคัญ ส่วนตัวละครเอกกำพร้าว้าในนิทานกำพร้าว้าของชนชาติไทและกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆในอุษาคเนย์
ตอนกลาง มีจุดมุ่งหมายสำคัญที่จะแสดงบทบาทของพระเอกแบบชาวบ้าน

อนึ่งลักษณะและเรื่องราวชีวิตของตัวละครยังสามารถสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิต ความเชื่อ ค่านิยมและอุปนิสัยของชาวล้านนา ลักษณะความสัมพันธ์ในสังคมล้านนา ตลอดจนลักษณะร่วม
และแตกต่างทางสังคมระหว่างล้านนากับสังคมอื่น นอกจากนี้ตัวละครเอกกำพร้าว้าในชาดกพื้นบ้าน
ล้านนายังมีบทบาทในการเป็นความหวังและการชดเชยให้กับกลุ่มคนที่ด้อยโอกาสในสังคมด้วย

ภาควิชา ภาษาไทย
สาขาวิชา ภาษาไทย
ปีการศึกษา 2547

ลายมือชื่อนิสิต..... *Handwritten signature*
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา..... *Handwritten signature*
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม..... *Handwritten signature*

4480134022 : MAJOR THAI

KEY WORD : THE ORPHAN HERO / NORTHERN THAI FOLK JATAKAS

NITTAYA WANNAKIT : DISTINCTIVE CHARACTERISTICS OF THE ORPHAN HERO IN NORTHERN THAI FOLK JATAKAS. THESIS ADVISOR : ASSOC. PROF. SIRAPORN NATHALANG, Ph.D. THESIS COADVISOR : ASSOC. PROF. PRAKONG NIMMANHAEMINDH, Ph.D. 290 pp. ISBN : 974-17-4592-3.

The thesis aims at studying the orphan heroes in northern Thai folk jatakas, particularly in the aspects of their characteristics, behaviors and life cycle . Such aspects will also be compared with the orphan heroes in Attakhatha jataka, Pannasa Jataka, folk jatakas and the orphan tales of other Tai and other ethnic groups.

The researcher uses 49 northern Thai folk jatakas. There are 3 kinds of orphan heroes: first, the hero whose parents die, second, the hero whose parents are unknown and the hero who is separated from the parents in his youth. The orphan heroes in northern Thai folk jatakas follow the characteristics of Buddhist Bodhisatta in their unusual birth and appearance, however, considering their social status, they tend to be common people and rather poor. The researcher divides the structure of the hero life into 3 parts: the first part, starting with his birth and how he becomes under the patronage of certain people and supernatural characters, the second part concerning his adventures and the third part ending with his success in marriage and succession to the throne of certain kingdom.

The researcher finds that the distinctive characteristics of orphan hero of Northern Thai folk jatakas are the combination of Bodhisatta, the adventurous chachak wongwong's (Thai fairytale) hero and the hero who is an ordinary rural folk. Such characteristics are similar to the orphan hero of Tai Khoen folk jatakas whereas the orphan hero in Attakhatha jataka rather takes the role of Bodhisatta and the orphan hero in the orphan tales of other Tai and other ethnic groups in central Southeast Asia appears to be rather ordinary folks.

The stories of northern Thai folk jatakas reflect northern Thai people's way of life, belief, social value and social relationship. Furthermore, the character of the orphan hero in northern Thai folk jatakas also functions as psychological compensation for people who are underprivileged in the society.

Department Thai

Field of study Thai Literature

Academic year 2004

Student's signature.....*Nittaya Wannakit*.....

Advisor's signature.....*Siraporn Nathalang*.....

Co- advisor's signature.....*Prakong Nimmanhaemindh*.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยด้วยความกรุณาอย่างยิ่งของ รศ.ดร.ศิริพร ณ ถลาง อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ให้คำปรึกษาและคำแนะนำอันเป็นประโยชน์แก่ผู้วิจัย อีกทั้งยังช่วยแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ทั้งที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาวิทยานิพนธ์และตัวผู้วิจัย ด้วยความเอาใจใส่และเมตตาเสมอมา ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณ รศ.ดร.ประคอง นิมมานเหมินท์ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วมที่กรุณาให้คำปรึกษาและคำแนะนำ พร้อมทั้งช่วยแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ในวิทยานิพนธ์ด้วยความเมตตา ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งเป็นอย่างยิ่ง ขอพระคุณ ผศ.อารดา กิระนันท์ รศ.สุกัญญา สุจฉายา และ ผศ.อิงอร สุพันธุ์วนิช คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ที่กรุณาอ่านและให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ จนวิทยานิพนธ์มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านที่ได้เคยประสิทธิ์ประสาทความรู้แก่ผู้วิจัยมาตั้งแต่ต้นจนถึงปัจจุบัน

ขอขอบคุณทบวงมหาวิทยาลัยและภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันตก มหวิทยาลัยมหาสารคาม ที่ได้มอบทุนการศึกษา ในโครงการพัฒนาอาจารย์ สาขาขาดแคลน (ภาษาไทย) ระหว่างปีการศึกษา 2545-2546 แก่ผู้วิจัย

ขอขอบคุณเพื่อนร่วมชั้นเรียนสาขาวรรณคดีไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่คอยช่วยเหลือเกื้อกูลและให้คำแนะนำในเรื่องต่างๆ ขอขอบคุณน้องสาวที่น่ารัก รวมไปถึงเพื่อนๆ ทุกคนซึ่งคอยให้กำลังใจและไต่ถามความก้าวหน้าของวิทยานิพนธ์ ขอขอบคุณพงษ์ทองขวัญ ผู้เป็นแรงใจ คอยให้คำปรึกษาและอยู่เคียงข้างผู้วิจัยตลอดมา ขอพระคุณพ่อที่ให้การสนับสนุนพร้อมมอบความรักความอบอุ่นเสมอ ท้ายที่สุดขอกราบขอบพระคุณแม่ ผู้ให้โอกาสลูกได้เลือกทางเดินชีวิตของตนเอง ผู้เปี่ยมไปด้วยความรัก ความเข้าใจและคอยให้กำลังใจลูกเสมอมา

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญภาพ.....	ฉ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์.....	4
สมมุติฐานการศึกษา.....	5
ขอบเขตของข้อมูล.....	5
ข้อตกลงเบื้องต้น.....	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	7
วิธีดำเนินการวิจัย.....	7
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
2 ภูมิหลังของชาดกพื้นบ้าน.....	15
2.1 ภูมิหลังเกี่ยวกับนิทานชาดก.....	15
2.2 ชาดกพื้นบ้านในประเทศไทย.....	19
2.2.1 ชาดกพื้นบ้านล้านนา.....	19
2.2.2 ชาดกพื้นบ้านภาคอีสาน.....	23
2.2.3 ชาดกพื้นบ้านภาคกลาง.....	25
2.2.4 ชาดกพื้นบ้านภาคใต้.....	26
2.3 ชาดกพื้นบ้านในดินแดนชนชาติไท.....	28
2.3.1 ไทเขิน.....	28
2.3.2 ไทลื้อ.....	29

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่	
2.3.3 ไทใหญ่	30
2.3.4 ลาว	31
2.4 ชาดกพื้นบ้านล้านนา	33
2.4.1 องค์ประกอบของเรื่อง	34
2.4.2 ที่มาของชาดกพื้นบ้านล้านนา	37
2.4.3 ประเภทของชาดกพื้นบ้านล้านนา: จำแนกตามลักษณะเนื้อหาניתาน	41
2.4.4 โครงเรื่องของชาดกพื้นบ้านล้านนา	42
3 วิเคราะห์ตัวละครเอกกำพม่าในชาดกพื้นบ้านล้านนา	46
3.1 ประเภทของตัวละครเอกกำพม่า	46
3.1.1 ตัวละครเอกกำพม่าที่บิดามารดาสิ้นชีวิต	47
3.1.2 ตัวละครเอกกำพม่าที่ไม่ปรากฏชัดเจนว่าบิดาเป็นใคร	47
3.1.3 ตัวละครเอกกำพม่าที่พลัดพรากจากบิดามารดา	48
3.2 บุคลิกลักษณะ	49
3.2.1 ลักษณะการกำเนิดของตัวละคร	49
3.2.2 รูปลักษณ์	54
3.2.3 สถานภาพ	55
3.3 พฤติกรรม	59
3.3.1 พฤติกรรมหลักที่เกี่ยวข้องกับตัวละครเอกกำพม่าในชาดกพื้นบ้านล้านนา	62
3.3.2 ลักษณะเด่นด้านพฤติกรรมของตัวละครเอกกำพม่า ในชาดกพื้นบ้านล้านนา	112
3.4 โครงสร้างชีวิต	117
3.4.1 ช่วงเริ่มต้นของชีวิต	118
3.4.2 ช่วงผจญภัย/เผชิญอุปสรรค	120
3.4.3 ช่วงสุดท้ายของชีวิต	135

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่	
4 เปรียบเทียบตัวละครเอกกำพร้าว้าในชาดกพื้นบ้านล้านนากับชาดก และนิทานกำพร้าว้ากลุ่มอื่น	138
4.1 อนุภาคตัวละครเอกกำพร้าว้า ใน Motif-Index of Folk Literature	139
4.2 ตัวละครเอกกำพร้าว้าในชาดกและนิทานกำพร้าว้ากลุ่มต่างๆ.....	143
4.2.1 ตัวละครเอกกำพร้าว้าในอรรถกถาชาดก	143
4.2.2 ตัวละครเอกกำพร้าว้าในปัญญาสาชดก.....	162
4.2.3 ตัวละครเอกกำพร้าว้าในชาดกพื้นบ้านไทเขิน	181
4.2.4 ตัวละครเอกกำพร้าว้าในนิทานกำพร้าว้าของชนชาติไท และกลุ่มชาติพันธุ์อื่นในอุษาคเนย์ตอนกลาง	190
5 ตัวละครเอกกำพร้าว้ากับสังคมล้านนา	203
5.1 วิถีชีวิตของชาวล้านนา	203
5.2 ลักษณะความเชื่อ ค่านิยมและอุปนิสัยของชาวล้านนา.....	204
5.2.1 ความเชื่อทางศาสนาของชาวล้านนา.....	204
5.2.2 ความเชื่อเรื่องกรรมและหลักธรรมกับกลวิธีการสั่งสอนคุณธรรมและ หลักการดำเนินชีวิตแก่ชาวบ้าน.....	207
5.2.3 ลักษณะนิสัยโอบอ้อมอารีและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ของชาวล้านนา.....	210
5.3 ลักษณะความสัมพันธ์ในสังคมล้านนา	211
5.3.1 ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน	211
5.3.2 ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสัตว์.....	218
5.4 เด็กกำพร้าว้าในนิทาน: ภาพสะท้อนผลกระทบของปัญหาครอบครัว ในสังคมล้านนา.....	220
5.5 ลักษณะร่วมและแตกต่างทางสังคมระหว่างล้านนากับสังคมอื่น.....	223
6 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	228

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
รายการอ้างอิง.....	232
ภาคผนวก.....	237
ภาคผนวก ก.....	238
ภาคผนวก ข.....	243
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	290

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1	นิทานชาดกที่มีตัวละครเอกกำพร้าวในปัญญาสชาดกทั้งสามฉบับ.....	163
ตารางที่ 2	การเปรียบเทียบลักษณะตัวละครเอกกำพร้าวในชาดกพื้นบ้านล้านนา กับชาดกและนิทานกำพร้าวกลุ่มอื่น.....	201

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพที่ 1 แผนภาพแสดงโครงสร้างชีวิตของตัวละครเอกกำพวด	
ในซาดกพื้นบ้านล้านนา	136